

פרשת יתרו ה'תשפ"ב
גיליון קב'

בִּירְרֵי תוֹרָה

מאוצרותיו של הגאון רבי ישעיהו פלדמן שליט"א

התחייבות בכתב

התחייבותו של פלוני או לא, אי מדובר שלפני שפלוני הודה לאלמוני בפני שני עדים שחייב לו מנה אמר לשני העדים "אתם עדיי" אתם העדים ואתם אלו שתלכו להעיד לבית דין שבאמת התחייבתי לאלמוני מנה, הרי הודה וחייב ומפני מה פטר ריש לקיש הרי אין לך ראייה גדולה מזו שאדם מעמיד שני עדים ואומר שאני חייב לאלמוני מנה, שהרי גם אם הוא לא חייב לאמוני מה יש לאלמוני זכות ללכת לבית דין ולתבוע מפלוני מנה שהרי יש לו שני עדים שעדים שפלוני התחייב לאלמוני מנה ונתן אף לאלמוני רשות לתבעו בכל דרך שהוא על ידי שהעמיד לו עדים, וא"כ מה הטעם שפוטר ריש לקיש את פלוני מהתחייבותו שהתחייב כדן בפני שני עדים על מנה, ואם מדובר שפלוני לא אמר בשעת התחייבותו לאלמוני לשני עדים ששומעים אותו מתחייב על מנה "אתם עדיי", אלא במקרה היות והיו שם שמעו שהתחייב לו מנה אבל לא התכווין שהם באמת יעידו על התחייבות זו, כלומר פלוני התחייב לאלמוני ללא כוונה שאלמוני באמת יתבע ממנו את המנה שהרי לא נתן לו עדים כלומר לא נתן לו כלים לתבוע ממנו את המנה, מפני מה חייב רבי יוחנן את פלוני על המנה שהתחייב הרי אם אין עדים ולא נתן שום ראייה שבאמת חייב לו מוכרח שלא התחייב פלוני לאלמוני באמת כדרך המתחייבים וא"כ מפני מה שנחייב את פלוני על המנה שהתחייב.

מסיקה הגמ' שלעולם מדובר באמת שבשעה שנתחייב פלוני לאלמוני לא אמר פלוני לעדים שהיו בסמיכות מקום "אתם

אחרי שביררנו בסייעתא דשמיא במאמר הקודם לגבי עדות שנמסרת לבית דין על ידי שעד אחד מעיד על ידי שטר והעד השני מעיד על ידי פיו, וראינו את שיטות הראשונים והיאך פוסקים הפוסקים, נברר במאמר זה תוקף ההתחייבות שמתחייב המתחייב על ידי הודאתו שמתחייב, האם צריך להתחייב בשטר והיאך מתחייב בשטר, ולמי ובפני מי צריך להתחייב.

הגמ' בכתובות היאך כותבים שטר התחייבות

הגמ' בכתובות (דף קא' ע"ב) מביאה את פלוגתת האמוראים, לגבי האומר לחברו חייב אני לך מנה, פלוני ניגש לאלמוני ואומר לו אני חייב לך מנה ואין עוד הוכחה שפלוני באמת חייב לאלמוני מנה חוץ מהודאה זו שהודה לו כמובן בפני שני עדים שהוא חייב לו מנה, האם באמת על ידי הודאה זו נהיה פלוני חייב לאלמוני מנה או שמא היות ואין עוד הוכחה שפלוני חייב לאלמוני מנה חוץ מהודאה זו שמודה פלוני שחייב לאלמוני לא חל התחייבות פלוני לאלמוני ובאמת אינו חייב לא מאומה, רבי יוחנן מחייב וסובר שהועילה הודאתו של פלוני לאלמוני ובאמת חייב לו מנה, וריש לקיש פוטר היות ואין עוד הוכחה שפלוני חייב לאלמוני מנה לא חל ההתחייבות שמודה שחייב לאלמוני מנה.

ומבררת הגמ' היכי דמי איך הייתה הודאתו של פלוני לאלמוני שחייב לו מנה שעליה חלקו רבי יוחנן וריש לקיש האם מועילה

כלל ואין בית דין יכולים להוציא ממון ולגבות מהמתחייב על פי שטר זה.

פסיקת הטור ופלוגת הבית יוסף והב"ח

הטור (סימן מ') מביא את פירוש רש"י שמסר לו שטר בפני עדים שפלוגי או אני חייב לך מנה חייב אפי' שלא אמר אתם עדיי, חזינן שמבאר את שיטת רש"י שלא צריך לכתוב בדווקא את שם המודה בחובו אלא אפי' שאומר רק אני חייב לך מנה כבר מתחייב לו מנה ויכול להוציא מהמודה על ידי שטר זה בבית דין ומדייק הבית יוסף מדברי המחבר שכותב שלשיטת רש"י די במודה ואומר אני חייב לך מנה ולא צריך לכתוב את שמו שהטור פוסק כשיטת רבי יוחנן שתמיד שאחד מודה שחייב מנה לחברו בפני חברו הרי הוא חייב לו ואינו צריך עוד תנאים כמו שביארנו ע"פ דברי רש"י ותוס' בשיטת ריש לקיש שצריך עדים או לכתוב את שמו על השטר, כאן אפי' שאין עדים ולא כתב את שם המודה שחייב בשטר הרי הוא חייב, ולכאן היאך פוסקים שחייב כרבי יוחנן והרי אם אדם נתן שטר התחייבות שלא בפני עדים או בפני עדים ולא אמר "אתם עדיי", כלומר כל אדם שנותן שטר התחייבות ולא מעמיד עדים על שטר התחייבותו, יכול לומר למי שנתחייב לו בשעה שרוצה לגבות ממנו את מה שנתחייב לו, משטה הייתי בך, לא התכוונתי באמת להתחייב אלא כל התחייבותי או הודאתי שאני חייב הייתה לצחוק, וא"כ כאן שאין עדים היאך אפשר להוציא ממון על פי הודאתו שמודה שחייב לחברו מנה הרי לא מסר בפני עדים ויכול לטעון משטה הייתי בך, אלא מבאר הבית יוסף שהיות שמדובר שהמודה מסר את שטרו בפני עדים אפי' שבאמת אותם עדים לא התמנו בצורה רשמית להיות עדים על הודאה זו אלימה מילתא דשטרא כאילו אמר אתם עדיי, ומסיים שנראה דהיינו שהמלווה טוען שחייב לו, שמי שהודו לו שחייבים לו מודה שבאמת אותו מודה חייב לו מנה מסיבות שונות, אך אם הנתחייב אומר שלא ידוע לו שאותו מודה שחייב חייב לו אלא אך ורק מתוך אותה מסירה שניגש אליו ונתן לו שטר שכתוב בו שמודה שחייב לו מנה אין בדבריו ממש ואינו יכול לתבוע על פי שטר זה כלל, חזינן מדברי הבית יוסף שפוסק כרבי יוחנן שהודאת החייב מועילה באם נתן לו שטר שעדים רואים שלא יוכל לומר משטה אני בך, וכן אם מי שהודו לו שחייבים לו לו מודה שחייב לו המתחייב מקדמת דנא ולא רק מרגע זה שמסר לו את השטר.

אך הב"ח (שם, באות ב') כותב שהמחייב עצמו בשטר וכותב בכתב ידו שמתחייב הוא לחברו אפי' שחברו אינו טוען שחייב לו אלא כל התחייבות המתחייב החלה אך ורק בשעה שמסר ונתן לו שטר זה, וא"כ יוצא שחולק על הבית יוסף שאמר שאי אפשר להתחייב רק מהשטר אלא צריך להיות חייב לו קודם.

חידוש הריא"ז

עדיי" כלומר שלא נתן פלוגי לאלמוני עדים שיעידו לטובתו שבאמת פלוגי הודה לו על מנה שיוכל ללכת עימם בבית דין, אך בנוסח האמירה שהתחייב פלוגי לאלמוני לא אמר סתם אני חייב לך מנה אלא הוסיף עוד תיבה אחת והיא "בשטר", כלומר פלוגי מודה ואומר לאלמוני יש שטר ששם כתוב שאני חייב לך מנה, ומבאר רש"י (שם, בד"ה לעולם דאמר) שמדובר שהעדים שמגיעים לפני בית דין ומעידים על הודאת פלוגי לאלמוני ואומרים לבית דין שמסר שטר בפנינו וכתוב בו אני מודה שאני חייב לך מנה, כלומר העדים אומרים שלא רק שהודה פלוגי לאלמוני ואמר לו אני חייב לך מנה בשטר אלא אף מסר לו שטר שכתוב בו שפלוגי הודה לאלמוני על מנה, וא"כ מובן מפני מה רבי יוחנן מחייב את פלוגי על הודאתו לאלמוני וסובר שהודאת פלוגי על מנה תקפה וחייב באמת לאלמוני מנה שהרי יש שטר שכתוב בו שפלוגי מודה שחייב לאלמוני מנה, אך מפני מה ריש לקיש פוטר את פלוגי מלהיות חייב לאלמוני מנה אלא צריך לומר שמדובר שפלוגי המודה שחייב לאלמוני באמת מסר שטר שכתוב בו שמודה שחייב לאלמוני מנה אך לא חתם על השטר, וכלל והלכה ידועה היא בהלכות שטרות שאי אפשר להשתעבד על ידי שטר שאינו חתום, והיות והשטר אינו חתום ורק כתוב בו שפלוגי מודה שחייב לאלמוני מנה פלוגי באמת אינו חייב מאומה לאלמוני, יוצא שרבי יוחנן וריש לקיש חולקים האם שטר שלא חתמו עליו יכול לשעבד את המתחייב או שמא אין בכוח שטר כזה לשעבד את המתחייב.

אך מקשה רש"י (שם) שהרי יש משנה הכתוב בה "הוציא עליו כתב ידו שחייב לו גובה מבני חורין", שאם מוציאים על מתחייב כתב יד שכתב בו בעבר שמתחייב לפלוגי סכום כזה וכזה אפשר לגבות מנכסים בני חורין, יוצא שאם אדם כותב בכתב יד שהוא חייב לאדם מסוים אפשר לגבות על ידי כתב יד זה מאותו אדם יוצא שאם אדם כותב בכתב יד שהוא מודה שחייב לפלוגי, חייב שהרי הוא מודה, וא"כ מפני מה ריש לקיש אומר ששטר בלא חתימת עדים אי אפשר להשתעבד בו הרי יש משנה מפורשת לגבי כתב יד שהכותב משתעבד על פיו, ומתוך רש"י שבמשנה בכתב יד שבאמת המתחייב התחייב בו מדובר באופן שכתב המודה במנה את שמו על גבי הכתב יד, ובמעשה שחולקים ריש לקיש ורבי יוחנן הוי שפלוגי שמודה שחייב מנה לא כתב אפי' את שמו על השטר אלא כתב בו שמודה שחייב לאלמוני מנה אך לא כתב מי הוא זה שהודה שחייב לאלמוני מנה, יוצא שאם אדם רוצה להודות בחוב לחברו ורוצה שהודאתו תועיל לחייבו יש לנו שני דרכים היאך תועיל הודאתו או שיחתים עדים על השטר שכתוב בו שמודה שחייב, או שיכתוב את שמו שהוא עצמו מודה שבאמת חייב לאלמוני.

וכעין חידושו של רש"י אנו מוצאים שלומד תוס' (שם, ד"ה דאמר חייב אני לך) בשיטת ריש לקיש שאפי' שלא אמר אתם עדיי הוי שטר, וכן אם לא כתוב בשטר שמודה שחייב מנה, אם כתב בשטר רק את השם של המודה שחייב השטר טוב ואפשר להוציא ממון מהמודה על ידי שטר זה, ואם לא כתוב בשטר את שם המודה לחוב בשטר לא מועילה הודאת החייב לחייבו

והש"ך (שם, ס"ק ב') מביא את שיטת הריא"ז ששיטת רש"י הויה שדברים בעלמא אי אפשר להתחייב סתם, אלא כל התחייבות שאדם רוצה להתחייב לחברו צריכה שיהיה בה אחד משני הדברים הבאים כדי שתהיה התחייבות ויהיה לה תוקף שיוכלו לתבוע את המתחייב ולהוציא ממנו ממון ולא סתם אמירת דברים בעלמא, והדברים הם או קבלת כסף שבשעה שמקבל כסף מתחייב מועילה התחייבותו ומקבלת תוקף של התחייבות ואפשר להוציא ממון על פיה, או בקניין שבשעה שהמתחייב מתחייב עושה קניין כל שהוא על התחייבותו, אך אם אין את אחד משני הדברים הנ"ל קבלת כסף או קניין אלא אך ורק כתב יד אין די בכתב יד לבד או בכל צורה אחרת ללא אחד משני הדברים הנ"ל קבלת כסף וקניין כדי להתחייב ושהתחייבות תהיה חזקה שתוכל להוציא ממון, חזינן מדברי הש"ך שמביא את הריא"ז שלא מועיל כלל כתב יד כדי להתחייב על ממון אלא צריך עוד תנאי של קבלת כסף או קניין בשעת ההתחייבות.

ביאור התומים בשיטת הריא"ז

התומים (סימן מ' ס"ק א') מקשה על דברי הריא"ז שהביא הש"ך שקשה לומר שהריא"ז שכתב שבשביל להתחייב צריך שיהיה קבלת כסף או קניין כיוון את דבריו לשיטת רש"י, שהרי רש"י עצמו כותב בכתובות (דף נה') לגבי שטר אקנייתא (שטר שמתחייב הלווה למלווה בין אם יהיה הלוואה ובין אם לא יהיה הלוואה, בכל אופן מתחייב הלווה לתת למלווה סכום כזה וכזה) וכותב רש"י שמועיל השטר לחיוב, ולכאור' לשיטת הריא"ז היאך אפשר להתחייב בשטר הרי צריך או קבלת כסף או קניין, אלא מוכרח שרש"י חלק על דברי הריא"ז וסבר שאפשר כן להתחייב ממון על ידי שטר התחייבות בלבד, ועוד מוכיח שאפשר להתחייב על ידי שטר מהדין שלווה יכול לכתוב שטר הלוואה ללא נוכחות המלווה, ומבהירים שלכאור' היאך המלווה קונה את ההתחייבות שמשום שההתחייבות הינה זכות למלווה העדים כשחותרים על השטר הלוואה זוכים את ההתחייבות למלווה ודבר זה נקרא בלשון הגמ' "עדיו בחתמיו זוכים לו", שאנו רואים שעל ידי השטר בלבד שכותב הלווה הרי הוא מתחייב למלווה ממון, אלא מבאר התומים ולומד שביאור ההתחייבות שמתחייב הלווה למלווה היאך הוא מתבצע על ידי השטר על ידי הכתב יד, שעל ידי הכתב יד המתחייב משעבד את נכסיו למי שמתחייב לו ולכן יכול מי שמתחייבים לו לגבות שהרי יש לו שיעבוד נכסים, יוצא שמצדד התומים כשיטת הב"ח שמועיל התחייבות הלווה בשטר, ולא כשיטת הש"ך שלא מועיל התחייבות ממון רק בשטר.

ועל פי ביאור התומים היאך מתחייב המתחייב בשטר, על ידי שבכל שטר יש שיעבוד נכסים ואם כותב המתחייב שטר הרי הוא משעבד את נכסיו למי שהתחייב לו, ורק על ידי השיעבוד נכסים שנגרם על ידי השטר יכול המתחייב להתחייב ואם אין שיעבוד נכסים אין יכול המתחייב להתחייב רק על ידי שטר, צריך לומר בשיטת רש"י שלמד התומים שמועיל התחייבות

על ידי שטר, שלא על פי כל שטר או כתב יד יועיל התחייבות אלא אך ורק בכתב יד שיש עליו עדים אך הכתב יד שאין עליו עדים בוודאי שיודה רש"י שאין הכתב יד יועיל שיתחייבו אתו, וזאת משום דברי התוס' בבבא בתרא (דף קעה' ע"ב) המבאר ששעבוד בלא עדים אין שיעבוד קרקע, כלומר כל שעבוד שאדם משעבד את עצמו או את נכסיו אינו יכול להשתעבד אלא אך ורק בעדים, ושיעבוד שאינו בעדים אינו שיעבוד כלל ואפי' שהמתחייב אומר שהוא משעבד את נכסיו אם אינו אומר זאת בעדים כאילו לא אמר כלל שאין מועיל שעבוד אם לא משעבדים בפני העדים, שרק בכוח שהעדים שומעים שמשעבדים הדבר גוף האדם או נכסיו באמת משתעבדים, ואם המתחייב כתב כתב יד בלא עדים זאת אומרת ששעבד את נכסיו בלא עדים, ושעבוד בלא עדים אינו שעבוד כלל וכלל, ולכך אם כל ההתחייבות אינה כיוון שהמתחייב התחייב אלא משום ששעבד את נכסיו צריך להתחייב באופן שמשעבד את הנכסים כגון שיכתוב כתב יד בעדים, ואם כותב בלא עדים שלא מועיל השעבוד לא מועיל ההתחייבות, ולכן רש"י סבר ששטר בלא עדים אי אפשר להתחייב על ידיו, והיות ורק בשטר עם עדים משתעבדים הקרקעות שהקרקעות נקנים על ידי השטר ותמורת השעבוד קרקעות מתחייב המתחייב כסף, משא"כ בכתב יד שאין שיעבוד קרקעות שייצטרך המתחייב לתת כסף כדי לגאול משהו שהרי אין שיעבוד קרקעות, ולכן המתחייב לא מתחייב בכתב יד אלא בשטר.

ולפי הביאור בדברי התומים שאפי' שמועיל התחייבות על ידי כתב יד הרי רק בכתב יד עם עדים שצריך שהמתחייב ישעבד דבר כלשהו ועל ידי שמשעבד הוא מתחייב, אפשר לבאר את דברי הריא"ז שמביא הש"ך שאין התחייבות בכתב יד, כוונתו דייקא בכתב יד שהוא ללא עדים, ולא בשטר שבשטר יש כן התחייבות שהרי בשטר יש שעבוד, ורק בכתב יד בלא עדים שאין הוא גורם לשום שעבוד, עליו התכווין הריא"ז שלא מועיל להתחייב על ידו.

ביאור הנתיבות המשפט

הנתיבות המשפט (סימן מ' ס"ק א') דוחה את קושיית התומים משטר אקנייתא שלכאור' היאך מתחייב שם הלווה, הרי התחייבותו הינה רק על ידי הכתב יד שכותב שמתחייב למלווה ואם אנו אומרים שאי אפשר להתחייב על ידי כתב יד היאך מתחייב הלווה, לפי מה שביאר בסימן לט' (ס"ק יד') שמהו שטר אקנייתא, ששטר אקנייתא לא הווי שטר שכותב הלווה למלווה בין אם תלווה ובין אם לא תלווה אני משעבד לך את נכסיי, וא"כ רואים שמועיל להתחייב על ידי כתב יד הלווה, אלא בכתב יד זה יש עוד תנאי והוא שהמלווה בתמורה להתחייבות הלווה מתחייב להלוות לו, וא"כ הלווה לא משעבד בחינם אלא אך ורק בתורת החוב (והכוונה במה שכותב שאף ם לא ילווה המלווה לא הוי שלא ילווה המלווה כלל אלא שילווה מלווה על פה), וא"כ לא קשיה מידי כי באמת לא מתחייב הלווה סתם

ללא קבלת שום תמורה וכל התחייבותו הינה בגלל הכתב יד שכותב אלא הוא מתחייב תמורת התחייבות ההלוואה שיקבל מהמלווה, חזינן אפי' בשטר אקנייתא שלא מועיל התחייבות סתם בכתב יד אלא רק בשביל קבלת תמורה אחרת, אבל אין קבלת תמורה אחרת לא מועיל כתב יד להתחייב על ידו.

ומעיר המילואי משפט (שם, הערה 24) שרש"י לומר ששטר בלבד לא הוי מעשה קניין להתחייבות, ורק שדה או כסף מועיל לקנות על ידי שטר אך לא מצאנו ששטר יהיה קניין לקנות בו התחייבות, וא"כ מה עוזר התחייבות המלווה במקביל להתחייבות הלווה להלוואה, הרי בסופו של דבר אם אפשר להתחייב רק על ידי קניין ולא על ידי כתב יד שבכתב יד ובשטר שחסר בהתחייבות על ידם במעשה קניין, כאן בשטר אקנייתא שמועילה התחייבות הלווה על ידה לא נעשה קניין ולא מסירת כסף נעשה כאן אך ורק התחייבות אחרת שלא מועילה להתחייבות בשטר, כלומר אם אנו אומרים שרק שני דברים יכולים להביא להתחייבות והם קבלת כסף או קניין, וכאן שמתחייב תמורת התחייבות המלווה עם כל הכבוד להתחייבות המלווה אין הכאן לא קניין ולא קבלת כסף בפועל וא"כ עדיין צריך להבין מה תירץ הנתיבות המשפט שיועיל התחייבות הלווה היאך יועיל התחייבות הלווה הרי לא קיבל לא כסף ולא קניין בתמורה.

אלא יש לתרץ שהנתיבות המשפט בסימן קצ' (ס"ק י') מבאר בדברי התוס' בכתובות (דף קב' ד"ה אליבא דבן ננס), שמקשה שם תוס' היאך משתעבדים בשטר הרי מטלטלים לא נקנים בשטר אז איך יכול אדם להתחייב בשטר היאך הוא משעבד את המטלטלים שלו הרי שטר לא יכול לשעבד מטלטלין, ומתרץ שהיות וטרח המתחייב לכתוב שטר על התחייבותו, נכונותו לכתוב שטר שבו מתחייב למלווה מוכיח ששעבד נפשו הוא עצמו וכל מטלטליו, זאת אומרת ששעבוד זה גמרות דעת בדעת המשעבד ונכונות המשעבד להטריח את עצמו ולכתוב שטר היא מוכיחה בפני כל שהמשעבד משעבד את מטלטליו, חזינן ששטר התחייבות מועיל לאו דווקא על ידי קניין אלא יש בו עוד כוח שבכוחו לשעבד והוא נקרא גמר ומקנייא נפשיה, וכן אפשר לומר בדין אם מקבלים תמורה כלומר שהמתחייב מקבל בתמורה להתחייבותו התחייבות הלווה יש שיעבוד עצמי, כלומר שהמתחייב כותב כתב יד שבו מתחייב לשעבד את עצמו בתמורה לקבלת הלוואה ברור הדבר שמשעבד את עצמו ובאופן כזה שיש לנו הוכחה שהוא שיעבד את עצמו לגמרי לא צריך להגיע לקבלת כסף או קניין, שכל הקבלת כסף או קניין צריך אך ורק באופן שאין ברירות בגמרות דעת המתחייב באופן זה עוזר הקבלת כסף או הקניין להוכיח את גמירות דעת המתחייב אך באופן שיש לנו את גמרות דעת המתחייב סובר הנתיבות המשפט שלא צריך להגיע לקבלת כסף או קניין, וזה כוונת רש"י שצריך לאו דווקא קבלת כסף או קניין אלא צריך לקבל תמורה כל שהיא תוכיח על רצינות המתחייב להתחייב, ורק כשלא מקבלים תמורה צריך את הקניין כסף בפועל או קניין.

יוצא לנו שני דרכים ללמוד היאך מועיל התחייבות בשטר בשיטת הריא"ז, התומים למד שהריא"ז סבר שעי כתב יד עם עדים שבאופן כזה מועיל שיעבוד, והנתיבות המשפט לומד שמועיל שיעבוד על ידי שטר כשברור שיש גמירות דעת ובדרך כלל הגמירות דעת מוכרחת שמקבלים כסף או באופן שיש קניין, אך בוודאי אם יש גמירות דעת מוחלטת מוכרחת באופן אחר היא תועיל ליכולת להתחייב על ידי שטר.

ביאור בדברי התוס'

רבנו תם בכתובות (דף קב' בד"ה אליבא דבן ננס) לומד שמה שחלקו רבי יוחנן וריש לקיש לגבי אדם שניגש לחברו ואומר לו שהוא חייב לו מנה אי מועילה התחייבותו או לא, הוי באופן שלא חייב לו כלום והשטר שיש שם הוי שכותב בשטר שרוצה להתחייב, ולא שהיה קודם מעשה הלוואה או נזיקים שגרמו למתחייב להתחייב, וחולקים רבי יוחנן וריש לקיש האם שטר דומה להודאה בע"פ או שאין לזה תוקף של הודאה בעל פה, ושואל התוס' וכן מקשה הרא"ש היאך יכול להתחייב בשטר הרי אין מטלטלין נקנין בשטר, וא"כ כשמתחייב בשטר וכל התביעה שיש לתבוע מהמתחייב הינה אך ורק משטר ולא משום כוח אחר היאך אפשר לשעבדו ולחייבו כי אי אפשר להוציא מהמתחייב מטלטלין והיאך תועיל התחייבות זו.

ומבאר הנחל יצחק (הלכות הלואה סימן מ' ענף ד' ד"ה בעיקר הדבר) מפני מה רק תוס' מקשה קושיה זו, שהש"ך (בסימן צה') מאריך בפלוגתא רש"י ותוס' אי אדם נחשב כקרקע שהוא עצמו משועבד או דילמא אינו יכול להשתעבד כקרקע אלא הוי כמטלטלים, כלומר יש שני דרגות בשיעבוד יש שיעבוד מטלטלין ושיעבוד קרקעות, האדם שמשעבד באיזה דרגת שיעבוד הוא משעבד האם בדרגת שיעוד קרקע או דילמא בדרגת שיעבוד מטלטלין, הקצות החושן (שם) מביא את דברי רש"י בקידושין (דף ח') שאדם הוקש לקרקע וא"כ כשאדם משעבד הוא משעבד בדרגת שיעבוד של קרקע, ותוס' (שם) חולק שאין אדם משועבד כקרקע, אלא אדם שמשעבד הינו משעבד בדרגת מטלטלין, ומבאר הנחל יצחק שמדברי התוס' ששואל ממטלטלין שהיאך אפשר להתחייב על ידי שטר הרי שטר אינו יכול לשעבד מטלטלין, אותו תוס' אף למד בקידושין שאדם משעבד בדרגת מטלטלין, ולכן הוא מקשה היאך אפשר להתחייב על ידי שטר שאי אפשר לשעבד מטלטלין וא"כ האדם עצמו אינו יכול להשתעבד, אך לרש"י שאדם משועבד הינו משעבד קרקע, כאן ששעבד את עצמו על ידי שטר הוא משועבד כקרקע שמשעבדת בשטר, ולכן לא היה קשה לו כל כך הקושיה ששטר לא משעבד מטלטלין, שרק לתוס' שמטלטלין ואדם שיעבודם הולך יחד קשה אם מטלטלין לא משעבדים האדם לא יכול להשתעבד, אך לרש"י ששעבוד אדם אינו כשעבוד קרקע לא מקשה היאך משעבדים המטלטלין.

ולכא' באמת צריך להבין מפני מה מטלטלין לא נקנים בהתחייבות על ידי שטר, מבאר הרשב"א (בקידושין, בבא בתרא, ובבא קמא) שהרי לומדים ששטר מועיל לקניין "ויקח את ספר המקנה" וזה נכתב בשדה ולא במטלטלין, וא"כ מנלן שמטלטלין משתעבדים על ידי שטר.

ומתרץ תוס' (שם) שאפי' שלא קונה מטלטלין שהואיל וטרח למיכתב שטרא גמר ומשעבד נפשיה שאפ' באמירה בעלמא יכול לשעבד את עצמו (וביארנו לעיל את ביאור תירוץ התוס'), מבאר האמרי בינה (הלכות הלואה סימן טו' שולחן ערוך סימן מ') שהיות ויש דברים הנקנים באמירה והתחייבות זו שגמר ומשעבד נפשיה נקנה באמירה, אך מעיר דמועיל רק מדרבנן דלא אשכחן מטלטלין שנקנים בשטר מן התורה, ומבאר מפני מה אין נקנים מטלטלין להשתעבד, שהשיעבוד הוא חיוב הגוף והנכסים משתעבדים בגלל חיוב הגוף והוף משתעבד הנכסים גם משתעבדים, ושטר מצאנו רק שיכול לקנות או לעבוד בדבר מסויים דבר שאפשר להגדירו בתוך השטר שמי שקורא את השטר יבין רק מתוך השטר במה מדובר, ולכן

מטלטלין שאי אפשר להגדירם בדיוק בתוך השטר שיידעו בדיוק באיזה מטלטלין מדובר לא נקנים ומשתעבדים על ידי שטר שאינם דבר מסויים שקשה להגדירם ולכן אדם לא יכול להיקנות שאינו מסויים, יוצא על פי טעם זה, שמה שמטלטלין אינם משתעבדים על ידי שטר, לא הוי חיסרון במטלטלין אלא חיסרון בשטר שאינו קונה או משעבד דבר שאינו מסויים.

וכן אנו מוצאים במשובב נתיבות (סימן סו' ס"ק כג') שקניין וחיוב שנוצר על ידי הודאת בעל דין אינם חיובים מדאורייתא.

ביאור הר"ן בשיעבוד על ידי שטר

והר"ן מגיע עם מהלך חדש שכמו שנכסים שאין להם אחריות נקנים בשטר כך גם שיעבוד אדם נקנה על ידי שטר ומועיל מדאורייתא, שלמד ששעבוד אדם הוי כקרקע, ולכן יכול הוא להשתעבד כקרקע על ידי שטר.

נר זכרון

הגיליון לעילוי נשמת

איש היקר שבערכין, שהעמיד דורות של תלמידים בדרך ישראל סבא, אהוב על הבריות ומכבדן, השכים והעריב לבית הכנסת במס"נ וקבע עיתים לתורה.

הרה"ח ר' עקיבא אלעזר בן הרה"ח שמחה יעקב הלפגוט ז"ל
והוגתו מרת חיה ריבה בת הרה"ח יעקב אפרים פישל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לפנות למכון "בירורי תורה"

bt154154@gmail.com

נכתב ונערך ע"י י.פ.